

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2022. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.10.29>
УДК 330

*Н. В. Аністратенко,
к. е. н., доцент,
Київський Національний економічного університету ім. В.Гетьмана
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1416-8766>*

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

*N. Anistratenko,
PhD in Economics, Associate Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

PROBLEMS AND CHALLENGES FOR LOGISTICS INFRASTRUCTURE IN UKRAINE UNDER CONDITIONS OF WAR

Транспортно-логістична система є однією із головних, яка забезпечує переміщення товарно-матеріальних цінностей в економіці при формуванні ВВП. Ефективна логістична система здатна не лише обслуговувати рух товарний потоків, але й виступати системо-утворюючим фактором розвитку бізнесу певного регіону або країни в цілому. Також наявність або відсутність логістичних потужностей є важливим фактором інвестиційної привабливості країни та регіонів. Події що розгорнулися внаслідок повномасштабного вторгнення росії на територію України після 24 лютого 2022 року безпрецедентно змінили крихкий глобальний баланс розподілу сил. Суттєвого впливу зазнали не лише геополітичні умови функціонування світової економіки, але й уся соціально-економічна система нашої держави. Першою постраждала логістична інфраструктура, яка, з одного боку, зазнала фізичного руйнування та

знищення внаслідок ракетно-бомбових ударів, а з іншого боку, зазнала необхідності докорінної перебудови та переформатування. У зв'язку із цим, транспортно-логістична інфраструктура нашої держави стикається із раніше невідомими проблемами та викликами для свого функціонування і розвитку, які спровокувала війна.

Виділено основні проблеми та виклики для логістичної інфраструктури в Україні в умовах війни: руйнування ланцюгів постачання; обмеження в часі можливості здійснення перевезень у зв'язку із дією комендантської години; зменшення кількості відділень транспортних компаній; припинення роботи морських перевезень. Встановлено, що поки ведуться активні бойові дії, логістична інфраструктура знаходиться в умовах підвищеної небезпеки. В таких умовах управління ризиками є надзвичайно ускладненим. Фактично, не існує жодних моделей функціонування логістичної інфраструктури в умовах війни, які можна було б використати. Тому всі учасники логістичного сектору національної економіки самостійно розробляють та впроваджують заходи щодо мінімізації ризиків в умовах війни та намагаються забезпечити функціонування логістичної системи нашої держави. До закінчення війни логістична система України знаходиться в режимі підвищеної небезпеки та загрози посилення тиску внаслідок небезпеки фізичного знищення матеріальної частини її інфраструктури.

The transport and logistics system are one of the main ones that ensures the movement of goods and material values in the economy during the formation of GDP. An effective logistics system is able not only to serve the movement of commodity flows, but also to act as a system-forming factor in the development of business in a certain region or the country as a whole. Also, the presence or absence of logistics facilities is an important factor in the investment attractiveness of the country and regions. The events that unfolded as a result of Russia's full-scale invasion of the territory of Ukraine after February 24, 2022 have unprecedentedly changed the fragile global balance of power distribution. Not only the geopolitical conditions of the functioning of the world economy, but also the entire socio-economic system of our country were significantly affected.

And the logistics infrastructure was the first to suffer, which, on the one hand, suffered physical destruction and destruction as a result of missile and bomb strikes, and on the other hand, underwent the necessary radical restructuring and reformatting. In this regard, the transport and logistics infrastructure of our country faces previously unknown problems and challenges for its functioning and development, which were provoked by the war.

Having studied the main problems and challenges for the logistics infrastructure in Ukraine in the conditions of war, we identified the following: destruction of supply chains; time restrictions on the possibility of transportation due to curfews; decrease in the number of branches of transport companies; suspension of sea transportation. It has been established that while active hostilities are underway, the logistics infrastructure is in a state of increased danger. In such conditions, risk management is extremely complicated. In fact, there are no wartime logistics infrastructure models that can be used. Therefore, all participants of the logistics sector of the national economy independently develop and implement measures to minimize risks in war conditions and try to ensure the functioning of the logistics system of our state. Until the end of the war, the logistics system of Ukraine is in a state of increased danger and the threat of increased pressure due to the danger of physical destruction of the material part of its infrastructure.

Ключові слова. *Логістика, транспортні перевезення, морські перевезення, війна, економічний розвиток.*

Keywords: *Logistics, transportation, sea transportation, war, economic development.*

Постановка проблеми. Транспортно-логістична система є однією із головних, яка забезпечує переміщення товарно-матеріальних цінностей в економіці при формуванні ВВП. Ефективна логістична система здатна не лише обслуговувати рух товарний потоків, але й виступати системоутворюючим фактором розвитку бізнесу певного регіону або країни в цілому. Також наявність або відсутність логістичних потужностей є

важливим фактором інвестиційної привабливості країни та регіонів. Особливо актуальним питання розвитку логістичної інфраструктури є для України, адже наша держава є важливим елементом сполучення країн Азії з країнами ЄС. Історично сформований потенціал транспортного коридору між Сходом і Заходом завжди був унікальним елементом конкурентних переваг для України в обслуговуванні переміщення товарних потоків між цими регіонами світу.

Проте, події що розгорнулися внаслідок повномасштабного вторгнення росії на територію України після 24 лютого 2022 року безпрецедентно змінили крихкий глобальний баланс розподілу сил. Суттєвого впливу зазнали не лише геополітичні умови функціонування світової економіки, але й уся соціально-економічна система нашої держави. І першою постраждала саме логістична інфраструктура, яка, з одного боку, зазнала фізичного руйнування та знищення внаслідок ракетно-бомбових ударів, а з іншого боку, зазнала необхідно докорінної перебудови та переформатування. Незважаючи на активні бойові дії, значна частина території України здатна продовжувати економічне функціонування, а тому потребує працездатної логістичної системи. У зв'язку із цим, транспортно-логістична інфраструктура нашої держави стикається із раніше невідомими проблемами та викликами для свого функціонування і розвитку, які спровокувала війна.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання проблем та викликів для розвитку вітчизняної логістичної інфраструктури давно є предметом наукового дослідження. Актуальність цього питання не може бути вичерпана, адже логістика є однією із життєвоважливих галузей для будь-якої економіки. Так, Безсмертна та Бельцова [1] виділяють відсутність належної уваги до логістики з боку держави та необхідність трансформації організаційних структур підприємств у якості основних проблем розвитку логістики в Україні. Загалом можна погодитись із таким

підходом, адже частина логістичної інфраструктури дійсно залежить від державної політики. Наприклад, автомобільні шляхи та залізничне сполучення в повній мірі знаходиться в компетенції держави та не можуть бути трансформовані приватним сектором.

На важливості логістичної інфраструктури у розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України наголошують Решетнікова, Боровик та Даниленко [8]. Дійсно, вихід на зовнішні ринки потребує якісно налагодженої логістичної інфраструктури для своєчасного постачання товарів іноземним покупцям. Крім того, з точки зору обслуговування транзитних товарних потоків якісна логістика також є важливим елементом включення країни в міжнародний поділ праці. В цьому контексті проблеми та виклики, які стоять перед транспортно-логістичним сектором загрожують не лише компаніям на рівні національної економіки, але й компаніям з інших країн, які транзитом транспортують товари через митну територію України.

Грицина та Кошнівська [3] розглядають різні аспекти проблем та перспектив розвитку логістичної системи України. Серед основних загроз для її розвитку є світова економічна криза та трансформація товарних потоків в обхід України, що суттєво може вплинути на попит на логістичні послуги.

Так само, аналізуючи можливі загрози функціонування логістичної системи України, Дубицький, Бадак, Куць та Булік [4] серед факторів розвитку логістичної інфраструктури виділяють стан світової економіки та пандемійні обмеження. До цього часу найбільш сильним фактором, який здійснив вплив на логістичні канали в усьому світі була пандемія. Проте, навіть в таких умовах, товарообмін між країнами продовжувався, а основним напрямом розвитку логістики стала її автономність та відсутність особистого контакту між людьми.

У дослідженні Казанської [6] проведено дослідження державних компонентів розвитку логістичної інфраструктури та визначено фактори її розвитку. Проте, у жодному з проаналізованих досліджень серед проблем, викликів або умов функціонування транспортно-логістичної системи або логістичної інфраструктури не розглядається війна. Загалом це зрозуміло, адже бойові дії зазвичай є форсмажором та не є типовим фактором впливу економічних умов господарювання. Саме з цієї причини обрана тема дослідження є унікальною, адже поки не зрозуміло з якими факторами впливу стикається логістична інфраструктура в Україні в умовах війни та які загрози, проблеми і виклики вона несе.

Мета роботи. Метою дослідження є визначення проблем та викликів для логістичної інфраструктури в Україні в умовах війни.

Викладення основного матеріалу дослідження. Логістична інфраструктура є широким поняттям, під яким розуміється матеріальне забезпечення переміщення потоків цінностей у часі й просторі. Для економіки України питання організації ефективної логістичної інфраструктури є актуальними у зв'язку з великою територією, транспортними коридорами між країнами Сходу та країнами Європи. Доволі тривалий час логістична інфраструктура в Україні розвивалась повільними темпами та не була в пріоритеті державної політики. Відносно нещодавно почалось масштабне будівництво та капітальний ремонт автомобільних шляхів в Україні. Така державна політика спершу стосувалась туристично привабливих регіонів західних областей, а далі поширилась і на автомобільні дороги державного значення. В результаті цього відбувалось не лише покращення розвитку туристичної галузі, але і автомобільних перевезень.

Як правило, серед основних проблем розвитку логістики в Україні дослідники відзначали такі:

– низький рівень якості управління у питаннях розвитку логістичних ланцюжків та ланок [2]. Досить часто управління складом розглядається окремо від управління закупівлями, незважаючи на те, що вони залежать безпосередньо від попиту. Внаслідок цього розбудова логістичної системи відбувається неправильно з самого початку.

– низький рівень розвитку логістичної інфраструктури [7]. Дана проблема проявляється у застарілій технологічній взаємодії різних видів транспорту та всіх учасників транспортного процесу. В основному це стосується саме залізничного сполучення, де ступінь зношеності основних засобів становить більше 80% і потребує термінового оновлення. Якщо не вживати додаткових заходів, частка транспортних витрат у промисловості неминуче зростатиме у зв'язку із старінням автопарку, інфраструктури, технологій. Натомість високі транспортні витрати є бар'єром на шляху створення складних виробництв та розвитку конкурентних переваг вітчизняної економіки. Усе це створює нові технологічні виклики для всіх учасників логістичного ринку та тих, хто користується його послугами.

Після початку повномасштабного вторгнення росії економіка України зазнала суттєвих втрат, що за різними оцінками становлять близько 30% ВВП [9]. Очевидно, що логістична інфраструктура зазнала втрат чи не найбільших серед різних галузей економіки. Найпершою проблемою для логістичної інфраструктури України в умовах війни є розрив ланцюжків постачання [11]. Подекуди просто фізично неможливо забезпечити доставку товарів туди, куди це було можливо до війни. Це є серйозним викликом для логістики і негативно впливає на решту економіки: на виробників, постачальників, посередників та споживачів. Нажаль, даний виклик є таким, що важко піддається управлінню, оскільки лише звільнення українських територій від окупації дає можливість змінити поточний стан справ.

Крім того, руйнування ланцюжків постачання відбувається і внаслідок фізичного знищення автопарку компаній, які займаються перевезеннями, знищенням складських приміщень тощо. І до того часу, поки тривають активні бойові дії, вся територія України знаходиться під загрозою ракетних ударів. Таким чином, логістична інфраструктура знаходиться в постійній небезпеці, а ризик фізичного знищення її певних елементів є високим і не може бути зменшений. Єдиним засобом, що може зменшити цей ризик є формування комплексної системи протиповітряної оборони. Але, враховуючи великі розміри нашої країни, суттєво вплинути на ризик руйнації логістичної інфраструктури це не зможе.

До інших проблем, які витікають з дії військового стану, можна віднести обмеження на транспортні перевезення, що пов'язані із дією комендантської години [5]. У різних містах та регіонах комендантська година встановлюється у різний час та різної тривалості. Це безпосередньо впливає на можливість доставки товарів, можливості їх завантаження та розвантаження, адже знаходитись поза домом у період дії комендантської години суворо заборонено.

Суттєвого впливу також зазнали компанії з доставки вантажів. Вони суттєво скоротили кількість відділень по всій Україні. Головними факторами тут є обмеження на роботу у зв'язку із бойовими діями та значний відтік робочої сили за кордон (в основному це стосується жінок). Для компаній цієї галузі вирішальну роль відіграє кількість відділень та присутність компанії у різних куточках країни. Це забезпечує можливість відправки товарів практично у будь яку точку країни, що є головним для споживачів при виборі такої компанії. В умовах війни ці можливості значно скоротились. Особливо гостро ця проблема постала в перші місяці війни, коли транспортні компанії не здійснювали доставку товарів у прикордонні населені пункти та багато відділень у поза обласними центрами.

Окремо варто звернути увагу на морські перевезення, які зазнали катастрофічного впливу війни. Окупація акваторії Чорного моря фізично унеможливила функціонування морських перевезень в Україні. Фактично, ціла галузь економіки України зупинилась внаслідок війни. При цьому, торгівля морським шляхом є найбільш вигідною та найбільш дешевою. На даний час є домовленість на міжнародному рівні щодо забезпечення вивезення українського зерна морським шляхом для уникнення загострення проблем із продовольством у світі. Але такі заходи є скоріше штучними та винятковими і не можуть розглядатись як системні. Крім того, частина зерна всеодно експортується залізницею до Польщі [10].

На даний час логістична інфраструктура в Україні перебуває у стані невизначеності. До закінчення бойових дій не варто очікувати на суттєве покращення становища, адже країна-агресор переслідує непередбачувану та непрогнозовану стратегію ведення війни. Але економіка нашої держави потребує якісної роботи логістичного комплексу задля забезпечення функціонування економіки. Це зумовлює пошук нових форм і способів налагодження логістичних каналів, нових методів управління ризиками та трансформації бізнес-моделей.

Висновки. Дослідження наукових публікацій показало, що аналіз проблем і загроз для логістичної інфраструктури в умовах війни є новим предметом дослідження. Раніше дане питання не досліджувалось, оскільки не було для цього передумов. Повномасштабне вторгнення росії на територію України призвело до незворотних наслідків для національної економіки в цілому та транспортно-логістичної системи зокрема.

Дослідивши основні проблеми та виклики для логістичної інфраструктури в Україні в умовах війни, ми виділили наступні: руйнування ланцюгів постачання; обмеження в часі на можливість здійснення перевезень у зв'язку із дією комендантської години; зменшення кількості відділень транспортних компаній; припинення роботи морських

перевезень. Встановлено, що поки ведуться активні бойові дії, логістична інфраструктура знаходиться в умовах підвищеної небезпеки. В таких умовах управління ризиками є надзвичайно ускладненим. Фактично, не існує жодних моделей функціонування логістичної інфраструктури в умовах війни, які можна було б використати. Тому всі учасники логістичного сектору національної економіки самостійно розробляють та впроваджують заходи щодо мінімізації ризиків в умовах війни та намагаються забезпечити функціонування логістичної системи нашої держави. До закінчення війни логістична система України знаходиться в режимі підвищеної небезпеки та загрози посилення тиску внаслідок небезпеки фізичного знищення матеріальної частини її інфраструктури.

Література

1. Безсмертна О.В., Бельцова А.С. Перспективи розвитку логістики в Україні. 2022. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20080/ПЕРСПЕКТИВИ%20РОЗВИТКУ%20ЛОГІСТИКИ%20В%20УКРАЇНІ.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 15.10.2022)
2. Бортнік С.М. Формування та розвиток логістичної інфраструктури України в контексті євроінтеграції. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2019, № 3(81), 45-50. <https://doi.org/10.32845/bsnau.2019.3.8> (дата звернення: 15.10.2022)
3. Грицина Л.А., Кошнівська М.В. Сучасний стан та перспективи розвитку транспортної логістики в Україні. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2018, випуск 18. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/18_2018_ukr/5.pdf (дата звернення: 15.10.2022)
4. Дубицький О.С., Бодак В.І., Куць Н.Г., Булік Ю.В. Проблеми та перспективи розвитку міжнародного ринку транспортних послуг.

Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки. 2020, вип. 3(34). URL: [http://mariea.kntu.kr.ua/pdf/3\(34\)/36.pdf](http://mariea.kntu.kr.ua/pdf/3(34)/36.pdf) (дата звернення: 15.10.2022)

5. Журавель В. Буде складно, але зрештою галузь розквітне: логістика під час війни, реформи та майбутнє індустрії. *Delo UA*. 2022. URL: <https://delo.ua/uk/transport/bude-skladno-ale-zrestoyu-galuz-rozkvitne-logistika-pid-cas-viini-reformi-ta-maibutnje-industriyi-397214/> (дата звернення: 15.10.2022)

6. Казанська О.О. Антикризова стратегія розвитку логістичної інфраструктури: державний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018, № 1. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/37959/1/Антикризова%20стратегія.pdf> (дата звернення: 15.10.2022)

7. Мікуліна М.О., Поливаний А.Д. Проблеми та перспективи розвитку транспортної мережі України. 2022. URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/9716/1/ПРОБЛЕМИ%20ТА%20ПЕРСПЕКТИВИ%20РОЗВИТКУ%20ТРАНСПОРТНОЇ%20МЕРЕЖІ%20УКРАЇНИ.pdf> (дата звернення: 15.10.2022)

8. Решетнікова О.В., Боровик Т.В., Даниленко В.І. Логістична інфраструктура як стратегічний елемент розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. 2022. URL: http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/10777/1/Монографія_Решетнікова%20%20Боровик%20%20Даниленко%20%282%29.pdf (дата звернення 15.10.2022)

9. Уляницький Д. Україна запроваджує транспортний безвіз з ЄС. 2022. URL: <https://forbes.ua/inside/ukraina-zaprovadzhue-transportniy-bezviz-z-es-tse-vryatue-vid-transportnogo-kolapsu-i-zekonomit-biznesu-sotni-milyoniv-dolariv-yak-vin-pratsyue-21062022-6696> (дата звернення: 15.10.2022)

10. Bartosz W. Украинская кукуруза через Польшу в Испанию? Экспериментальный поезд отправился в путь. 2022. URL:

<https://trans.info/ru/ukrainskaya-kukuruza-300470> (дата звернення: 15.10.2022)

11. Majorie van Leijen. Транскаспийский маршрут на подъеме: Как война меняет ж/д логистику Китай-Европа. 2022. URL: https://cfts.org.ua/articles/transkaspyskiy_marshrut_na_podyeme_kak_voyna_menyaet_zh_d_logistiku_kitay_evropa_1896 (дата звернення: 15.10.2022)

References

1. Bezsmertna, O.V. and Beltsova, A.S. (2022), “Prospects for the development of logistics in Ukraine”, available at: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20080/PERSPECTIVY%20ROZVYTKU%20LOGISTIKI%20B%20UKRAINI.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Accessed 15 October 2022)

2. Bortnik, S.M. (2019), “Formation and development of logistics infrastructure of Ukraine in the context of European integration”, *Bulletin of the Sumy National Agrarian University*, vol. 3(81), pp. 45-50, available at: <https://doi.org/10.32845/bsnau.2019.3.8> (Accessed 15 October 2022)

3. Hrytsina, L.A. and Koshnivska, M.V. (2018), “The current state and prospects for the development of transport logistics in Ukraine”, *World economy and international economic relations*, Issue 18, available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/18_2018_ukr/5.pdf (Accessed 15 October 2022)

4. Dubytskyi, O.S., Bodak, V.I., Kuts, N.G. and Bulik, Y.V. (2020), “Problems and prospects of the development of the international market of transport services”, *Central Ukrainian scientific bulletin. Technical sciences*, vol. 3(34), available at: from [http://mapiea.kntu.kr.ua/pdf/3\(34\)/36.pdf](http://mapiea.kntu.kr.ua/pdf/3(34)/36.pdf) (Accessed 15 October 2022)

5. Zhuravel, V. (2022), “It will be difficult, but in the end the industry will flourish: logistics during the war, reforms and the future of the industry”. *Delo UA*, available at: <https://delo.ua/uk/transport/bude-skladno-ale-zrestoyu-galuz-rozkvitne-logistika-pid-cas-viini-reformi-ta-maibutnje-industriyi-397214/> (Accessed 15 October 2022)

6. Kazanska, O.O. (2018), “Anti-crisis strategy for the development of logistics infrastructure: the state aspect”, *Investments: practice and experience*, vol. 1, available at: from <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/37959/1/Антикризова%20стратегия.pdf> (Accessed 15 October 2022)
7. Mikulina, M.O. and Polyvany, A.D. (2022), “Problems and prospects of the development of the transport network of Ukraine”, available at: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/9716/1/PROBLEMY%20AND%20PERSPECTIVES%20DEVELOPMENT%20TRANSPORTNOI%20NETWORK%20UKRAINY.pdf> (Accessed 15 October 2022)
8. Reshetnikova, O.V., Borovyk, T.V. and Danylenko, V.I. (2022), “Logistics infrastructure as a strategic element of the development of foreign economic activity of domestic enterprises”, available at: http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/10777/1/Monografiya_Reshetnikova%2C%20%20Borovyk%2C%20Danylenko%20%282%29.pdf (Accessed 15 October 2022)
9. Ulyanitsky, D. (2022), “Ukraine introduces transport visa-free with the EU”, available at: <https://forbes.ua/inside/ukraina-zaprovadzhue-transportniy-bezviz-z-es-tse-vryatue-vid-transportnogo-kolapsu-i-zekonomit-biznesu-sotni-milyoniv-dolariv-yak-vin-pratsyue-21062022-6696> (Accessed 15 October 2022)
10. Bartosz, W. (2022), “Ukrainian corn through Poland to Spain? The experimental train set off”, available at: <https://trans.info/ru/ukrainskaya-kukuruza-300470> (Accessed 15 October 2022)
11. Majorie van Leijen. (2022), “Trans-Caspian route on the rise: How war changes China-Europe railway logistics”, available at: https://cfts.org.ua/articles/transkaspiskiy_marshrut_na_podyeme_kak_voyna_mnyaet_zh_d_logistiku_kitay_evropa_1896 (Accessed 15 October 2022)

Стаття надійшла до редакції 19.10.2022 р.